

*Наукові
перспективи*

Журнал
видається
в рамках
роботи
Видавничої
групи

Людина та суспільство через призму науки

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"

СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"

СЕРІЯ "ПРАВО"

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

№ 3(5) 2022

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів
наук із державного управління»**

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 3(5) 2022

Київ – 2022

**Public scientific organization «Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences
in Public Administration»**

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

*(Series «Public Administration», Series «Law», Series «Economics»,
Series «Psychology», Series «Pedagogy»)*

Issue № 3(5) 2022

Kyiv – 2022

ISSN 2786-5274 Print
УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3\(5\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3(5))

«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2022. № 3(5) 2022. С. 148.

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 07.03.2022, № 1/3-22)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.

Журнал видається за наукової підтримки: ПВНЗ Університет Новітніх Технологій, громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290 журналу присвоєно категорію "Б" із права.

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*, міжнародної пошукової системи *Google Scholar* та до міжнародної наукометричної бази даних *Research Bible*.

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень.

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- *Балахтар Катерина Сергіївна* - доктор філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
- *Бахов Іван Степанович* — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Бельська Тетяна Валентинівна* - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості
- *Гбур Зоряна Володимирівна* - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- *Дацій Олександр Іванович* — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Дегтяр Олег Андрійович* — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)
- *Журавльова Лариса Петрівна* — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
- *Заячківська Оксана Василівна* - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

- *Львіна Анастасія Олександрівна* - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- *Ічанська Олена Михайлівна* - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Кайдашев Роман Петрович* — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Каламаж Руслана Володимирівна* - доктор психологічних наук, професор, проректор з навчально-виховної роботи Національного університету «Острозька академія» (Рівне, Україна)
- *Кардаш Оксана Любомирівна*, кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматики, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- *Коваленко Олена Михайлівна* - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- *Корнієнко Петро Сергійович* - доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з коледжами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)
- *Кошова Світлана Петрівна* — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна)
- *Кравчук Володимир Миколайович* — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- *Литвиненко Віктор Іванович* — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Навчального наукового інституту права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- *Лич (Назарук) Оксана Миколаївна* - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Марушева Олександра Анатоліївна* - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
- *Міхальський Томаш* — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- *Мізюк Вікторія Анатоліївна* – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- *Миргород-Карпова Валерія Валеріївна* - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- *Новак-Калаяєва Лариса Миколаївна* — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)
- *Орлова Наталія Сергіївна* — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна)
- *Павлов Костянтин Володимирович* — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна)
- *Помиткін Едуард Олександрович* — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна)
- *Помиткіна Любов Віталіївна* — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Приходькіна Наталія Олексіївна* - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)

- *Сапожніков Станіслав Володимирович* - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна)
- *Сопілко Ірина Миколаївна* - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету (Київ, Україна)
- *Титко Анна Василівна* — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- *Трушкіна Наталія Валеріївна* - кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України (Київ, Україна)
- *Турчинова Ганна Володимирівна* — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- *Федоренко Владислав Леонідович* — доктор юридичних наук, професор, DrHb - доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), Заслужений юрист України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- *Хохліна Олена Петрівна* — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- *Чернуха Надія Миколаївна* — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- *Чумак Оксана Володимирівна* - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- *Якимчук Аліна Юріївна* — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- *Яковицька Лада Савелівна* — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

ЗМІСТ

<i>СЕРІЯ «Державне управління»</i>	10
Арсенович Л.А.	10
<i>ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА</i>	
Грабовенко Н.В., Михайлова О.Г.	27
<i>КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ</i>	
<i>СЕРІЯ «Економіка»</i>	35
Баландіна І.С.	35
<i>ПІДПРИЄМНИЦТВО В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ</i>	
Бурдонос Л.І., Слюсар С.Т.	45
<i>ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ</i>	
Дяченко Т.О., Лаврик І.Ф., Височило О.М.	57
<i>СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ МІЖНАРОДНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ</i>	
<i>СЕРІЯ «Право»</i>	66
Віцюк О. В.	66
<i>РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ</i>	

Кисленко Д.П., Столбовий В.М. 75
*ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ
ОХОРОНИ УКРАЇНИ*

Правдюк А.Л. 85
*ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ (КРАУДСОРІНГ) ЯК ЕЛЕМЕНТ
СУЧАСНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН*

СЕРІЯ «Психологія» 98

Перепелюк Т.Д., Гриньова Н.В. 98
*ДІАГНОСТКА ПРОЯВІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС
ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ*

СЕРІЯ «Педагогіка» 110

Війчук Т.І., Стасів Н.І. 110
*ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТОХАСТИЧНИХ
УЯВЛЕНЬ УЧНІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП*

Дзяк В.В. 119
*СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕОРІЇ
ВЗАЄМОДІЇ*

Лазоренко С.А., Чхайло М.Б., Бугасенко Т.В. 126
САКРАЛЬНИЙ ЗМІСТ СПОРТИВНИХ ОБ'ЄКТІВ ДАВНИНИ

Пшенична Н.С., Хатунцева С.М., Книш С.І., Шаповалова Т.Г. 138
*ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З
БІОЛОГІЧНОЇ ХІМІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ*

УДК 342.34:004

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3\(5\)-85-97](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-3(5)-85-97)

Правдюк Андрій Леонідович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Вінницького національного аграрного університету, вул. Сонячна 3., м. Вінниця, 21000, тел.: (097)330-72-40, <https://orcid.org/0000-0002-5248-8111>

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ (КРАУДСОРІНГ) ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблем становлення та розвитку електронної демократії в Україні. Висвітлені гносеологічні витoki електронної демократії як наукового напрямку та теоретико-методологічні засади конституційно-правового конструювання електронної демократичної системи та процесу. Проаналізовано гносеологічні, політичні, правові засади парасативної демократії. Розкривається суть електронної демократії як складову системи громадянського суспільства, а також її вплив на політичний ринок. Розглянуто основні методи електронної демократії, що сьогодні використовуються в політичному менеджменті. Визначено, що взаємодія людини і політики пов'язана із вибором, завдяки якому вона визначає свою позицію, напрями політичної діяльності, обирає партнерів чи приєднується до тієї чи іншої політичної сили. Зазначено, що одним з головних напрямків розвитку демократичної системи стає участь громадян у суспільному житті, прийнятті та реалізації рішень, яке має охоплювати всі елементи державного управління і через запити різних груп населення задавати пріоритетні напрями суспільного розвитку.

Визначено, що обговорення ідей відбувається як в режимі голосування, так і у вигляді збору конкретних думок і пошуку рішень. Важливим чинником активної участі громади у вирішенні питань розвитку держави є мотивація до її партисипації, а роль державних органів у цьому процесі полягає у створенні таких мотиваційних чинників, щоб громадяни змогли їх зрозуміти та побачити реальний власний внесок.

З'ясовано, що найбільші соціальні перетворення є успішними настільки, наскільки свідомо та відповідально в них беруть участь не тільки органи державної влади, а й інститути громадянського суспільства та самі громадяни. Окреслено що новий етап розвитку вимагає нової якості публічної влади: не лише наповнення місцевого самоврядування реальним змістом та реальними компетенційними повноваженнями, які б відповідали сучасним вимогам, а що не менш важливо з точки зору громадівської доктрини муніципалізму, трансформації взаємовідносин територіальних громад, суспільства та держави.

Будучи найважливішим компонентом сучасної політики, інститут електронної демократії забезпечує формування органів влади та управління за допомогою виразу та організації за певними правилами та процедурами політичної волі громадян.

Ключові слова: електронна демократія, краудсоринг, демократія участі, партисипативна демократія, громадянське суспільство.

Pravdiuk Andrii Leonidovych Candidate of Law Sciences, Associate Professor of the Department of Law, Vinnytsia National Agrarian University, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, 21000, tel.: (097)330-72-40, <https://orcid.org/0000-0002-5248-8111>

ELECTRONIC DEMOCRACY (CROWDSORING) AS AN ELEMENT OF MODERN CITIZENS 'RIGHTS

Abstract. The article is devoted to the study of the problems of formation and the development of e-democracy in Ukraine. The epistemological origins of electronic democracy as a scientific direction and theoretical and methodological principles of constitutional and legal construction of electronic democratic system and process are highlighted. The epistemological, political, legal bases of participative democracy are analyzed. The essence of e-democracy as a component of the civil society system, as well as its impact on the political market is revealed. The main methods of e-democracy used in political management today are considered. It is determined that the interaction of man and politics is related to the choice by which he determines his position, direction of political activity, chooses partners or joins a political force. It is noted that one of the main directions of the democratic system is the participation of citizens in public life, decision-making and implementation, which should cover all elements of public administration and through the requests of various groups to set priority areas of social development.

It is determined that the discussion of ideas takes place both in the voting mode and in the form of gathering specific opinions and finding solutions. An important factor in the active participation of the community in addressing issues of state development is the motivation for its participation, and the role of public authorities in this process is to create such motivating factors so that citizens can understand them and see their real contribution. It was found that the greatest social transformations are successful insofar as not only public authorities but also civil society institutions and citizens themselves take part in them consciously and responsibly. Content and real competencies that would meet modern requirements, and what is equally important in terms of civic doctrine of municipalism, the transformation of relations between territorial communities, society and the state.

As the most important component of modern politics, the institution of e-democracy ensures the formation of government and administration through

expression and organization according to certain rules and procedures of political will of citizens.

Key words: e-democracy, crowdsourcing, participatory democracy, participatory democracy, civil society.

Постановка проблеми. Участь в управлінні державою є важливою складовою будь-якого демократичного суспільства. Коли рівень участі знижується, це часто пов'язано з недовірою до демократичних інститутів. Якщо у нашому демократичному домі ці інститути та закони є структурними блоками, тоді довіра – це обов'язковий розчин, який скріплює та утримує їх разом. Якщо зникне довіра, якщо народ більше не буде вірити у закони, інститути, валюту тощо, країна стане недієздатною. Зменшенням рівню довіри населення часто маніпулюють популісти, які вдають, що діють від імені народу. Заявляючи про виняткове моральне право діяти від їхнього імені, популізм має на меті позбавити права на існування будь-яких протилежних думок та методів дій[1].

Впровадження принципово нових інформаційних технологій в різні сфери життя сучасного суспільства, зміна комунікаційних і соціальних парадигм припускають вдосконалення системи державного управління, в тому числі і за рахунок більш активного залучення до нього громадян. Одним з головних напрямків розвитку демократичної системи стає участь громадян у суспільному житті, прийнятті та реалізації рішень, яке має охоплювати всі елементи державного управління і через запити різних груп населення задавати пріоритетні напрямки суспільного розвитку.

Вирішенню цього завдання сприятиме результативне використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Тому в усьому світі зростає інтерес до колективної діяльності в мережі Інтернет, до включення в експертне співтовариство нових учасників і професіоналів, які володіють ґрунтовним розумінням соціальних проблем. ООН визнала доступ до Інтернету невід'ємним правом людини, яке повинно забезпечуватися на усіх рівнях національного врядування. В опублікованому звіті про поширення і захист права на свободу вираження думки (2011) Генеральна Асамблея ООН визначила, що Інтернету належить одна з вирішальних ролей у розвитку суспільства, а доступ до Інтернету є частиною основоположних прав і свобод людини. Британська телерадіокомпанія BBC опублікувала дослідження, результати якого засвідчили, що 4 з 5 дорослих людей вважають, що право на користування Інтернетом є фундаментальним правом людини [2].

Крім отримання державних послуг в електронній формі, за допомогою електронного уряду громадяни можуть і повинні використовувати простий і зручний спосіб участі у політичному житті держави, що має назву «електронна демократія» (electronic democracy). Е-демократія не руйнує систему репрезентативної демократії, як це іноді стверджують радикальні апологети

цифрових технологій. Т. Бекет писав ще у 1998 році, що ІКТ повинні грати значну роль у досягненні «сильної» демократії, що ґрунтується на суспільстві мереж. ІКТ містять потенціал для прискореного розвитку демократії та сприяння якісному стрибку у галузі демократичного просування [3, с. 340].

ІКТ забарвлює представницьку демократію новими відтінками, надає їй нового змісту, змінює підходи до представницької демократії, перетворює обраних представників легіслатури та інших представницьких органів із відірваних від народу небожителів у сервісних менеджерів адміністративних послуг, а державу – у публічну корпорацію, що діє виключно в інтересах замовників таких послуг. Подібно до того, як поняття «демократична легітимація» Макса Вебера поступово просякнуло у юриспруденцію із соціологічно-політологічних наук і нині стало частиною категорійного апарату юрислексики, у тому числі і міжнародно-правових актів європейського права, так і поняття е-демократії із тенет кібернетики було залучене у політологію і соціологію, звідки нині активно проникає у правову сферу, фігурально висловлюючись, отримує «прописку» у правознавстві [4, с. 147]. Трапляються непоодинокі припущення, що у цифровий вік гуманітарні науки поволі неодмінно гібридизуються [5, с. 17].

З правової точки зору існують окремі проблеми забезпечення ефективної дії «електронної демократії», зокрема процедура ідентифікації користувачів Інтернету, як громадян держави чи мешканців окремої територіальної громади, проте з іншої сторони за допомогою сучасних електронних технологій громадяни певної держави, які проживають у будь-якій країні світу, можуть взаємодіяти з політиками і державними службовцями, і відповідно, політики завдяки інтерактивним методам можуть дізнатися точку зору громадян з того чи іншого питання.

Електронна демократія (краудсорсинг) - є одним з актуальних напрямків не тільки правової доктрини, але й практики застосування норм сучасного конституційного права.

Створення громадських інформаційних сервісів призвело до виникнення феноменів, які трактують по-різному: краудсорсинг, мудрість натовпу, співучасть, громадянська підтримка. Сутність цих технологій полягає в можливості залучення великої кількості людей до конкретної участі в прийнятті рішень і до спільної роботи. Спектр можливих напрямків такої творчості включає як порівняно прості дії, наприклад, повторне використання існуючих знань і збір контент-об'єктів (медійні матеріали, посилання і т.п.), так і більш складні завдання щодо підготовки нових спільних документів, книг, стандартів. Технологія краудсорсингу повинна сприяти глибоким перетворенням у всій системі управління, підвищенню рівня його раціональності та ефективності, а також подолання кризи довіри до влади з боку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наука про використання колективного інтелекту та ресурсів натовпу для вирішення політичних проблем

стрімко розвивається в європейських країнах та США, на відміну від України, де спостерігається кількісне та якісне відставання вітчизняних досліджень з цієї тематики. Інформаційно-комунікаційна проблематика в державно-управлінській сфері привертала увагу багатьох українських дослідників, а саме: А. Анохіна, В. Бакуменка, М. Гончарової, Ю. Кальниша, С. Кравченка, М. Лахижі, В. Патрушева, Т. Пахомової, Л. Приходченко та багатьох інших. Питання громадянського суспільства досліджували Ю. Барабаш, П. Рабінович, Ю. Тодика, А. Колодій, О. Лотюк, В. Кравчук, В. Купрій, особливості інституту громадського контролю можна знайти в працях Т. Наливайко, С. Спільник та ін. Однак варто зауважити, що більшість науковців розглядає вищезазначені питання здебільшого в контексті доволі вузького спектра проблем, що знаходяться у колі їх наукових інтересів.

Метою статті є дослідження проблем становлення та розвитку електронної демократії в Україні, як елементу сучасних прав громадян.

Виклад основного матеріалу. Сучасний конституційний розвиток та становлення моделі правової держави передбачає необхідність гарантування конституційних індивідуальних і колективних прав та законних інтересів громадян, серед яких у контексті формування ефективного громадянського суспільства посідає право та реальна можливість впливати та контролювати органи публічної влади. Особливо популярним на сьогоднішній день є такий різновид прямої демократії, як партисипативна демократія, сутність якої насамперед полягає у залученні кожного у процес прийняття політичних рішень. Громадянське суспільство в Україні завжди відігравало особливу роль, а історія підтверджує, що в незалежній Україні на всіх переломних етапах розвитку країни громадянське суспільство було рушієм прогресивних змін і гарантом демократії та європейського вибору.

Одним з найважливіших завдань сучасної юридичної науки є дослідження проблем громадянського суспільства як соціального феномену, що складається поза межами політичних структур, не є суспільним інститутом, однопозиційним з державою, громадськими організаціями, партіями, але істотно на них впливає. Значущість таких досліджень зумовлена і необхідністю визначення принципів, якісних параметрів, що характеризують громадянське суспільство, і потребою розкрити закономірності соціальних явищ як ключової проблеми суспільного розвитку, науки, теорії та практики державотворення. Адже становлення громадянського суспільства є процесом, у якому одночасно функціонують громадяни, суспільство і держава. Рівність їхніх прав та обов'язків є умовою збереження і розвитку громадянського суспільства. Бо ж саме його існування сприяє подоланню політичного бар'єру між соціумом і владою, забезпечує свободу і соціальну справедливість, значною мірою задає вектори в розбудові України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

На сьогодні для успішного розвитку громадянського суспільства Україна має здійснити низку трансформацій у багатьох сферах взаємовідносин між громадянами та державою. Тому, нагальною стає розробка в Україні такої системи, яка б змогла визначати форми взаємодії державних органів і громадянського суспільства у перспективі з урахуванням процесів формування соціальних умов та передумов, достатніх та необхідних для вирішення суспільних проблем.

Нові перспективи для реалізації демократичних принципів, що забезпечують ефективну реалізацію публічних інтересів і вплив громадянського суспільства на процес вироблення публічної політики, відкривають краудсорсинг як форму електронної партисипативної демократії. Під електронною демократією більшість зарубіжних дослідників, зокрема М. Хаген, Р. Перо, М. Бунге [6] розуміють використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі — ІКТ) у демократичному політичному та управлінському процесах.

За сучасних умов трансформаційних змін, які відбуваються у технологічній, комунікаційній та соціальній сферах суспільства актуалізується конструктивний діалог між суб'єктами інформаційного суспільства, знаходяться ефективні способи соціокомунікаційної взаємодії. Особливої популярності серед інноваційних технологій набувають спеціальні інтерактивні краудсорсингові платформи. Технології краудсорсингу необхідно застосовувати не лише у бізнес середовищі, а й в громадському секторі як сучасний механізм прямої демократії.

Відповідно, роль ІКТ полягає в тому, щоб сприяти більшому залученню громадян до політичних процесів і прийняття управлінських рішень у рамках відкритого обміну інформацією, тоді як надання інструментів для електронної участі громадян та їх об'єднань є показником політичної відкритості та прозорості органів публічної влади.

Такий контекст актуалізації зазначеної проблематики зумовлює наукову розвідку в напрямі пошуку методології оцінки ефективності поширення технології краудсорсингу як сучасного механізму партисипативної демократії в процесі взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства [7].

Конституція України у ст. 38 закріпила право громадян брати участь в управлінні державними справами [8]. Закріплення цього права в Основному Законі повністю відповідає міжнародним нормам, зокрема, передбаченому в п. «а» ст. 25 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» положенню про право кожного громадянина без будь-якої дискримінації та без обґрунтованих обмежень брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників [9]. В основу цього права покладено підхід визнання окремого виду демократії — демократії участі або партисипативної демократії. Пошук нових форм демократії став характерною рисою міжнародної політичної думки та практики

сучасності. Партисипативна демократія – це перспективний напрям досліджень, прихильники якого прагнуть побудувати модель громадянської участі в управлінському процесі, адекватну умовам сучасного суспільства. Міжнародне дослідження, проведене у 2006 р. організацією «Геллап Інтернешнл» у 68 країнах світу, виявило, що скептицизм має щодо процесу демократичного правління і розчарування в його результатах набули глобального характеру [10].

Отже, неабиякий інтерес сьогодення викликають інструменти партисипативної демократії як важливі та затребувані резерви демократичного розвитку держави. Ключовим інструментом партисипативної демократії є краудсорсинг. В усьому світі визнається необхідність використання краудсорсингу в публічному управлінні, що пов'язано з розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, соціальних мереж і різних діалогових інтернет-майданчиків.

В Україні використання цього інструменту тільки набирає обертів. Визначений Україною курс на розбудову «цифрового» суспільства, що закріплений Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. [11], надає можливість ефективно співпрацювати, взаємодіяти з органами публічної влади за допомогою електронних пристроїв.

Сучасний світ дуже стрімко розвивається під впливом інновацій у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Управління державами, містами і громадами, комунікація влади і мешканців все більше здійснюється з використанням цих технологій. Відкритість, прозорість, підзвітність влади та участь в управлінні громадян стають основою для належного врядування, а технології забезпечують доступність та простоту цих процесів. Вибір моделі електронної демократії у містах покладається безпосередньо на органи місцевого самоврядування та активних городян. Ці інструменти поєднуються та одночасно прискорюють розвиток сервісів і технологій е-врядування, зокрема, е-документообороту, якості е-сервісів влади, її прозорості, підзвітності та ефективності.

Найпалкіший прихильник партисипативної демократії Дж. Дьюї стверджував, що справжня демократія передбачає набагато більше, ніж просто періодично голосувати за політиків, адже це не вимагає інтелектуальних зусиль. Утім активна участь у формуванні цінностей, які регулюють суспільне життя, є основою справжньої демократичної форми правління [12]. Поняття «партисипативна демократія» використовується більшою мірою саме в європейських країнах. Правовий інструментарій запровадження технологій партисипативної демократії є особливим для кожної країни. Європейський досвід організації партисипативної демократії передбачає постійну взаємодію з громадянами в процесі вироблення державної чи локальної політики, а це можливо тільки за умови активної позиції держави з цих питань, за наявності бажання останньої узгоджувати не лише ті рішення, що вимагає законодавство,

а й інші питання, які стосуються розвитку відповідної території [13]. Така демократія має значно більше форм реалізації, ніж це передбачено законодавством України.

Краудсорсинг (англ. crowdsourcing, crowd – «натовп» і sourcing – «використання ресурсів») означає залучення великої групи людей для того, щоб придумати якусь ідею або вирішити проблему [14]. Уряд Великобританії, що встановив у 1714 р. нагороду за знаходження точного методу визначення довготи на морі, набагато випередив час. Замість того, щоб оплатити відповідні пошуки одній людині, він запропонував взяти участь у пошуку всіх охочих. Цей метод, який уряд Великобританії застосував 300 років тому, у сучасності назвали краудсорсингом [15]. Отже, краудсорсинг не є новим явищем, але саме цифровий простір, зокрема Інтернет, зробили його доступним у використанні в багатьох сферах суспільної діяльності.

Термін вперше в сучасній історії вжив у 2006 р. журналіст Джефф Хау в статті для журналу Wired «Схід краудсорсингу» («The Rise of Crowdsourcing»), яку потім переробив на книгу «Краудсорсинг: колективний розум як інструмент розвитку бізнесу» (Crowdsourcing: Why the Power of the Crowd is Driving the Future of Business, 2009), де він надає два визначення краудсорсингу: передача виконання роботи від агента (зазвичай працівника), традиційно призначеного її виконувати, до невизначеної, як правило, великої групи людей у формі відкритого конкурсу; застосування принципів відкритого джерела в галузях за межами програмного забезпечення [16].

Популяризація ідеї краудсорсингу почалася задовго до винаходу самого терміна. У 2004 р. журналіст Джеймс Шуров'ескі опублікував книгу «Мудрість натовпу», заявивши, що при правильно заданих умовах пошук вирішення якої-небудь проблеми з опорою на сукупні знання багатьох людей може бути більш ефективною методикою, ніж використання знань і досвіду кількох з них [17].

Варто зазначити, якщо краудсорсинг інтегрує людські й інтелектуальні ресурси, то соціальні мережі, завдяки яким він застосовується, істотно спрощують процес інтеграції різних ресурсів великої кількості людей. Так, автори книги «Вікіноміка. Як масове співробітництво змінює все» Дон Тапскотт, Ентоні Д. Вільямс наголошують: «Доступність інформаційних технологій зростає, надаючи інструменти співробітництва, створення цінностей та конкуренції практично кожному. Це надає можливість людям вільно брати участь у процесі інновацій і створення цінностей в кожній економічній галузі» [18]. Ця праця, присвячена осмисленню феномену «відкритої» мережної економіки, стала яскравим прикладом відкритого краудсорсингового проекту, оскільки до написання цієї книги можуть долучатися всі охочі з лютого 2007 р., оскільки вона функціонує в режимі відкритого редагування на відповідному Інтернет-сайті [19]. Назва книги походить від термінів «вікі» та «економіка»: «Вікі» – це веб-сайт, структура й зміст якого може змінюватися користувачами за допомогою інструментів, закладених на самому сайті. Термін «вікі», чи

«wiki-wiki» (з гавайської мови означає «швидко»), було введено програмістом Говардом Кенінгемом [20]. Звісно, у процесі створення книги автори також зважили на популярність найуспішнішого вікі-проєкту «Вікіпедія» (відкрита енциклопедія) [21].

Так, першою європейською державою, яка використала краудсорсинг у конституційному процесі, стала Ісландія. Створення нової версії головного закону країни було ініційовано відразу після світової фінансової кризи 2008 р., що обернулася для країни економічною катастрофою. Драматичні зміни дали зрозуміти, що стара конституція країни, прийнята в 1944 р., не відповідає сучасності. У результаті було прийнято безпрецедентну програму створення нової конституції. За допомогою лотереї було обрано групу з 25 осіб, серед яких міг опинитися будь-який дорослий громадянин країни, що готувала і пропонувала статті для нової конституції. Ці статті публікувалися в соціальних мережах (Фейсбук та Твіттер) і активно обговорювалися. Влітку 2011 р. проєкт нової конституції потрапив на розгляд до парламенту, після чого був проведений референдум. Так, результатом всенародного обговорення в соціальних мережах і референдуму в Ісландії стала перша «краудсорсингова» Конституція [22], що поставило новий світовий стандарт прозорості державної політики та участі у ній громадян. Ісландія показала всьому світу, що можна й у сфері національних інтересів застосовувати краудсорсинг. Краудсорсингова технологія, за оцінкою політологів, спрацювала на національне єднання і прискорила вихід країни з кризи. У світовій правовій практиці цю подію можна абсолютно без перебільшення назвати революцією.

Після Ісландії естафету в застосуванні краудсорсингу в законодавчому процесі перейняла Фінляндія, розробивши краудсорсинговий проєкт закону про захист авторських прав. Фінляндія стала яскравим прикладом країни, в якій краудсорсингова ініціатива наближена до законотворчості.

Сьогодні більше 70 держав світу, у тому числі Україна, використовують один із найбільш зручних способів краудсорсингу – електронні петиції, в якому є все: від генерації величезної кількості ідей до їх верифікації підписами громадян. У кожній країні застосування цього інституту має свою специфіку та різні показники ефективності. Але практика використання електронної петиції більшості країн доводить доцільність її існування.

До того ж, у багатьох містах світу краудсорсинг став ключовою технологією концептуального проєкту «The European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities (EIP-SCC)», який спрямований на залучення широкого загалу до раціоналізації міського простору. Програма «Smart Cities» наразі розвивається у Вінниці, Києві, Львові та інших містах України [23].

Говорячи про використання краудсорсингу в Україні, варто зазначити, що з липня 2015 р., коли Верховна Рада внесла зміни до Закону України «Про звернення громадян», громадяни України також отримали можливість користуватися перевагами електронних петицій. Успіхи України у

запровадженні петиції як інструменту демократії вже визнані й на міжнародному рівні. За оцінкою ООН, українці за розвитком електронної участі громадян у політиці увійшли у топ-35 країн світу за цим показником [24]. Загалом застосування краудсорсингу розрізняється за тематикою, за видом одержуваного результату і за категорією залучення людей. В контексті нашого дослідження у політичному/державному управлінні – передусім сюди потрапляють проекти обговорення різних законів та інших державних ініціатив.

Безсумнівно, краудсорсинг варто використовувати в Україні. У процесі комунікації громадян з органами державної влади може бути використана технологія краудсорсингу з метою гармонізації відносин у системі «громадяни – суспільство – держава», а також для активного «громадянського опору» стосовно тих чи інших нераціональних, руйнівних або негативно забарвлених державних чи регіональних практик, ініціатив або інститутів. Застосування технології краудсорсингу дозволяє залучити до публічного управління за допомогою віртуального інформаційного простору людей, які володіють громадянською активністю, новими й ефективними ідеями, здатністю до інноваційного мислення. Систематизований обмін ідеями за допомогою мережевих технологій уможливорює залучення у глобальне управління людей, які демонструють громадянську позицію.

Але не варто забувати про проблемні сторони цього сучасного інструменту партисипативної демократії, серед яких: 1) залежність від технічного забезпечення та цифрова виключеність учасників. Незважаючи на те, що в багатьох країнах велика частина населення має доступ до Інтернету та технічні можливості користування ним, існує частина людей, які його не мають або не хочуть ним користуватися з яких-небудь міркувань; 2) нестійке співробітництво, неорганізованість і непередбачуваність «натовпу» через відсутність юридичних і фінансових зобов'язань; 3) ризики отримання неякісного продукту як результату, низького ККД.

Висновки. Участю в державних справах на разі називають усі можливі вияви впливу індивіда, громади на прийняття тих чи інших рішень, нормативно-правових актів органами державної влади чи місцевого самоврядування; внесення ініціативи щодо прийняття чи скасування певних прийнятих рішень органами місцевого самоврядування та/чи органами державної влади; проектування. Краудсорсинг – це витончений спосіб делегування віддаленій спільноті користувачів розв'язання життєво важливих завдань через Інтернет-мережу, що розглядається як середовище та соціальний інструмент ефективної комунікації. В Україні доцільно використовувати вже існуючу європейську практику застосування інструментів партисипативної демократії із закріпленням їх на законодавчому рівні. Ми повністю розумієм та усвідомлюєм, що виникне чимало труднощів, які порібно буде подолати, зокрема першочергового вирішення потребує законодавче регулювання, та необхідність розроблення чіткої концепції проведення е-голосування,

високотехнічні електронні системи які забезпечуватимуть принципи голосування, безпеку та конфіденційність, захист особистих даних виборців та правдивість результатів.

Можливість використання технологій краудсорсингу має бути чітко сформована як державна стратегічна мета на загальнодержавному рівні, адже краудсорсинг створює нові можливості для громадянського активізму в політиці. Інтернет усіх урівняв і цим створив передумови для виправлення відомих недоліків, як для представницької, так і прямої форм демократій. Це новий спосіб досягти мети – демократичного, рівноправного суспільства, в якому кожен може бути почутий.

Література:

1. Інструменти партисипативної демократії: європейські стандарти та практики URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2017F-SAGUD-LPO-20171_.pdf
2. BBC News. Internet access is a fundamental right. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/8548190.stm>
3. Becker T. Governance and electronic innovation: A clash of paradigms, Information, Communication and Society. Newcastle: News press, 1998. P. 339–343.
4. Куфтирєв П. Роль та значення електронної демократії як елементу сучасних конституційно-правових механізмів правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*, 2017, 5 С 147-150
5. Пруденко Я.Д. Гуманитарные науки в цифровой век или неотвратимость дисциплинарной гибридизации / Я.Д. Пруденко, Д.Ю. Кузьмина // *Международный журнал исследований культуры. International Journal of Cultural Research*. Издательство «Эйдос». 2012. No 3 (8). С. 17.
6. Dutton W. Digital democracy: electronic access to politics and services [Electronic resource] // *Society on the Line. Information Politics in 206 the Digital Age*; eds. Dutton W. Oxford: Oxford University Press, 1999. – Modes of access: <http://bit.ly/1NBiduf>
7. Динник І. П. Технології краудсорсингу в громадянському суспільстві: сучасні механізми партисипативної демократії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 119–123.
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
10. Voice of the People 2006: What the World Thinks on Today's Global Issues (2006), A Gallup International Survey, Montreal. URL: <https://www.gallup-international.com/publications/third-book/>
11. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. *Урядовий кур'єр*. 2018. 11 травня. № 88.
12. John Dewey. Dewey quote from a 1937 lecture, "Democracy and Educational Administration," excerpt in Joseph Ratner, ed., *Intelligence in the Modern World: John Dewey's Philosophy*. New York: Modern Library. 1939. P. 400–401.
13. Лялюк О.Ю. Правове регулювання та практика імплементації законодавства з питань партисипативної демократії в європейських країнах. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 73–89.

14. Копалкина Е.А., Юханов Н.С. Концептуальные основы исследования электронной демократии. *Вестник РУДН. Серия Политология*. 2014. № 2. С. 123–134.
15. Кіреєва О. Перспективи краудсорсингу як інструменту співпраці органів влади та громадськості в контексті розвитку публічного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 2. С. 97–104.
16. Howe J. Crowdsourcing: a definition. URL: crowdsourcing.typepad.com/
17. Епинина В.С. Краудсорсинг как технология партисипации в государственном менеджменте. *Вестник института*. 2012. № 2 (25). С. 117–122.
18. Танскотт Д. Викиномика. Как массовое сотрудничество изменяет все. Москва: Best Business Books, 2009. 392 с. URL: <http://www.likebook.ru/books/download/98707/>
19. The Wire URL: <http://www.newparadigm.com/>
20. Веб-сайт Верда Кенінгема URL: <http://c2.com/cgi/wiki?WelcomeVisitors>
21. Wikinomics: How Mass Collaboration Changes Everything: URL: <http://www.wikinomics.com/>
22. Icelanders approve their crowdsourced constitution. URL: <https://gigaom.com/europe/icelanders-approve-their-crowdsourcedconstitution>
23. Ковбасюк Ю.В. Краудсорсинг як інструмент публічної влади. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4 (178). С. 349–357.
24. Україна в міжнародних рейтингах. URL: <https://tyzhden.ua/Society/227774>

References:

1. Instrumenty partysypatyvnoi demokratii: yevropeiski standarty ta praktyky [Instruments of participatory democracy: European standards and practices]. Retrieved from http://www.slg-coe.org.ua/wp-SAGUD-LPO-20171_.pdf [in Ukrainian].
2. BBC News. Internet access is a fundamental right Retrieved from: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/8548190.stm> [in English].
3. Becker, T. Governance and electronic innovation: A clash of paradigms, Information, Communication and Society / Becker T. Newcastle: News press, 1998. P. 339–343. [in English].
4. Kuftyriev, P (2017) Rol ta znachennia elektronnoi demokratii yak elementu suchasnykh konstytutsiino-pravovykh mekhanizmiv pravovoho rehuliuвання.[The role and importance of e-democracy as an element of modern constitutional and legal mechanisms of legal regulation] *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, Economy and Law*, 5. 147-150 [in Ukrainian].
5. Prudenko, Ja.(2012) Gumanitarnye nauki v cifrovoj vek ili neotvratimost' disciplinarnej gibridizacii [Humanities in the digital age or the inevitability of disciplinary hybridization] *Mezhdunarodnyj zhurnal issledovaniy kul'tury International Journal of Cultural Research.- International Journal of Cultural Studies. International Journal of Cultural Research*. Izdatel'stvo «Jeidos». 3 (8). С. 17. [in Russian].
6. Dutton, W. Digital democracy: electronic access to politics and services. Society on the Line. Information Politics in 206 the Digital Age; eds. Dutton W. Oxford: Oxford University Press, 1999. Retrieved from: <http://bit.ly/1NBiduf> [in English].
7. Dynnyk, I. (2020) Tekhnologii kraudsorsynhu v hromadianskomu suspilstvi: suchasni mekhanizmy partysypatyvnoi demokratii [Crowdsourcing technologies in civil society: modern mechanisms of participatory democracy] *Investysii: praktyka ta dosvid- Investments: practice and experience*. 21-22. 119–123 [in Ukrainian].
8. Konstytutsiya Ukrayiny: pryunyata na p'yatiy sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrayiny 28 chervnya 1996 roku [The Constitution of Ukraine: adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996]. (1996, June 28). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

9. *Mizhnarodnyj pakt pro ekonomichni, sotsial'ni i kul'turni prava* vid 16 hrudnia 1966 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (Last accessed: 20.02.2022) [in Ukrainian].
10. Voice of the People 2006: What the World Thinks on Today's Global Issues (2006), A Gallup International Survey, Montreal. Retrieved from: <https://www.gallup-international.com/publications/third-book/>[in English].
11. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 cichnia 2018 r.[On approval of the Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and approval of the action plan for its implementation: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17, 2018.] [in Ukrainian].
12. John Dewey. Dewey quote from a 1937 lecture, “Democracy and Educational Administration,” excerpt in Joseph Ratner, ed., *Intelligence in the Modern World: John Dewey's Philosophy*. New York: Modern Library. 1939. P. 400–401[in English].
13. Lialiuik, O (2017) Pravove rehuliuвання та praktyka implementatsii zakonodavstva z pytan partysypatyvnoi demokratii v yevropeiskykh krainakh [Legal regulation and practice of implementation of legislation on participatory democracy in European countries] *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia - State building and local self-government*. 33.73 –89 [in Ukrainian].
14. Kopalkina E., & Juhanov N.(2014) Konceptual'nye osnovy issledovaniya jelektronnoj demokratii [Conceptual foundations of e-democracy research] *Vestnik RUDN. Serija Politologija-Bulletin of RUDN University. Political science series*. 2. 123–134 [in Russian].
15. Kirieieva, O. (2016) Perspektyvy kraudsorsynhu yak instrumentu spivpratsi orhaniv vlady ta hromadskosti v konteksti rozvytku publichnoho upravlinnia. [Prospects for crowdsourcing as a tool for cooperation between government and the public in the context of public administration development] *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia - Public administration and local self-government*. 2. C. 97–104. [in Ukrainian]
16. Howe, J. (2016) Crowdsourcing: a definition. URL: crowdsourcing.typepad.com/(Last accessed: 20.02.2022) [in English].
17. Epinina, V (2012) Kraudsorsing kak tehnologija partisipacii v gosudarstvennom menedzhente[Crowdsourcing as a technology of participation in public management] *Vestnik instituta - Bulletin of the institute*. 2 (25). C. 117–122. [in Russian].
18. Tanskott D. *Vikinomika. Kak massovoe sotrudnichestvo izmenjaet vse* [Wikinomics. How Mass Collaboration Changes Everything]. Moscow: Best Business Books, 2009. 392 s. Retrieved from : <http://www.likebook.ru/books/download/98707/>[in Russian].
19. Sait The Wire. [Website The Wire] Retrieved from : <http://www.newparadigm.com>. [in English].
20. Veb-sait Verda Keninhema [Werd Keningham website] Retrieved from: <http://c2.com/cgi/wiki?WelcomeVisitors> [in English].
21. Wikinomics: How Mass Collaboration Changes Everything: Retrieved from: <http://www.wikinomics.com/>[in English].
22. Icelanders approve their crowdsourced constitution. Retrieved from: <https://gigaom.com/europe/icelanders-approve-their-crowdsourcedconstitution/>[in Ukrainian].
23. Kovbasiuk, Yu (2016) Kraudsorsynh yak instrument publichnoi vlady.[Crowdsourcing as a tool of public power]. *Aktualni problemy ekonomiky- Actual problems of the economy*. 4 (178). 349 –357 [in Ukrainian].
24. Ukraina v mizhnarodnykh reitynhakh [Ukraine in international ratings] Retrieved from: <https://tyzhden.ua/Society/227774> [in Ukrainian].